

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KVR-regeringen	side 2
Årsmødet 1988	side 4
Reformlovene	side 8
Sallingland, jeg vil dig ligne	side 13
Blåbæk vandmølle	side 15

Tidsskrift for
 Dansk Slægtsgaardsforening
 Juni - Juli 1988

Nr. 274 - 46. årgang

*Reventlowstøtten i Frederiksborg Slotspark.
 Rejst 15. august til minde om C. D. Reventlow og Den lille Land-
 bokommission.
 Her samledes årsmødedeltagerne efter besøget på Frederiksborg
 Slot.*

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Landforbundvej 8, 4200 Slagelse, tlf. 03584016

Kasserer, sekretær og annoncerekspedition:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvej 9, 2840 Holte,
tlf. 02802537 (efter 17). Postgiro nr. 8083142

Slægtsgaardsarkivet:

»Klostergaarden«, Ole Hansensvej 3, 4100 Ringsted,
tlf. 03612535 (onsdag 11-15 og evt. efter aftale)

Arkivar Else-Margrethe Ransy, Fylbygade 19, 1, 2200 København N.,
tlf. 01377322 kl. 18-21 (fortrinsvis folketællinger)

Genealog Bo Johansen, St. Strandstræde 4, 1, 1255 København K.,
tlf. 01116720 efter kl. 18 (fortrinsvis genealogi og slægtsundersøgelser)

Hovedbestyrelsen:

Formand: Gårdejer Carl Martin Christensen, »Kaarregaards«, Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby, tlf. 09851174

Næstformand: Gårdejer Peder Møller Frifelt, »Lindgårds«, Tindkærvej 7,
6823 Ansager, tlf. 05243087
(Formand: Bladudvalget)

Gårdejer Vagn Mathiasen, »Solgaard«, Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 02193837

(Formand: Arkivudvalget og Nordsjællandskreds)

(Ovennævnte tre udgør hovedbestyrelsens forretningsudvalg.)

Gårdejer Aage Tøstrup, »Stangegaards«, Skarpeskadevej 6, Aarsballe,
3700 Romme, tlf. 03999277
(Formand: Bornholm)

Gårdejer, borgmester Verner Larsen, Åbovej 17, Herlufølle,
4160 Herlufmagle, tlf. 03751161

Gårdejer Meta Larsen, »Skovvangs«, Præstovej 107,
4640 Fakse, tlf. 03825145
(Formand: Sjælland-Syd)

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, »Vestervangs«, Marrebæk Tværvæg 5,
Marrebæk, 4873 Væggerløse, tlf. 03877357
(Formand: Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Hans Peder Madsen, »Mariesminde«, Røjrupvej 41,
5550 Langeskov, tlf. 09972321
(Formand: Fynskreds)

Gårdejer Torp Friis Møller, Aarslevvej 4, Aarslev,
6230 Rudekro, tlf. 04666697
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Gårdejer Hans Kloppenborg Skau, »Skovgaard«, Skovgårdsvej 15,
Hammelev, 6500 Vojens, tlf. 04577221
(Formand: Haderslev amt)

Gårdejer Knud Raunkjær, Magnolievej 114,
6880 Tarm, tlf. 07373008

Gårdejer Holger Buch Juul, Ribevej 13, Ødsted,
7100 Vejle, tlf. 05865021
(Formand: Vejle amt)

Gårdejer Peder Nørgaard Larsen, »St. Engeborge«, Ballingvej 5,
7800 Skive, tlf. 07522485

Gårdejer Henry Slemming, Hammelevvej 23, Hammelev,
8500 Grenå, tlf. 06320199
(Formand: Århus amt)

Gårdejer Ingrid Houbak, »Gedemaalsgaard«, Sakstrupvej 32, Bjergby,
9800 Hjørring, tlf. 08971036

Kredsformænd, der ikke er medlem af hovedbestyrelsen:

Gårdejer Carl P. Jensen, Vadgård, Vadgårdsvej 25,
6830 Nr. Nebel, tlf. 05288114
(Formand: Ribe amtskreds)

Gårdejer Mads Andersen, Skarupvej 4, Hanning,
6900 Skjern, tlf. 07362074
(Formand: Ringkøbing amt)

Gårdejer A. C. Winther Hansen, »Trillebakkegårds«, Grydsted,
9240 Nibe, tlf. 08351603.
(Formand: Himmerlandskreds)

Gårdejer Peter Bentzen, »Torngaardsmindes«, Torngaardsvvej 15,
9440 Aabybro, tlf. 08241187
(Formand: Nordjyllandskreds)

Nr. 275 udkommer omkring 20. august. Stof til dette nummer skal være hos
redaktøren inden den 20. juli.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: ROSTED BOGTRYK/OFFSET, 4200 Slagelse, tlf. 04545265

KVR-regeringen

Min absolut sidste frist for aflevering af denne artikel, er næsten overskredet, men jeg kan nu konstatere, at der her i eftermiddag er dannet en ny regering.

Lad mig starte med at ønske tillykke, og måske ikke mindst held og lykke. Det sidste skal der vel til.

Jeg må fastslå, at den regering vi nu har fået, var ikke den vi gik i valgkamp for at få.

Valgresultatet pegede klart på en borgerlig regering, men jeg mener ikke at de radikale vandt genhør for deres valgkamp, som skulle berettigt til 5 ministre.

Hvis denne regering skal have et langt liv, hvad jeg selvfølgelig håber, bliver det Niels Helvegs opgave, at dreje 180 grader, og erkende, at der er et parti til højre for regeringen, som vælgere har givet øget styrke.

Han må nu bide hovedet af al skam, og erkende, at der er et borgerligt flertal, og at dette flertal kun kan anvendes, hvis man kan snakke sammen.

Hvis denne mission mislykkes, bliver alternativet, at regeringen kommer i mindretal til efteråret, og må gå af eller udskrive valg. Det sidste er der vel ikke mange der tror på.

Begge alternativer betyder efter min opfattelse, at der skal dannes en socialdemokratisk regering, hvilket vælgerne ikke har bedt om den 10. maj. Jeg har hermed afsløret min manglende tillid, til at denne regering kan blive længe i embedet, men når det er gjort, skal jeg ile med også at udtrykke min fulde tillid til Poul Schlüters evne og vilje til at få det politiske arbejde til at fungere.

I skrivende stund er jeg endnu ikke klar over hvem de nye ministre er, og hvem der er udtrådt af regeringen, så det skal jeg undlade at kommentere, men blot udtrykke håbet om, at der omgående tages fat på de aktuelle problemer omkring landbrugets økonomi.

Udgangspunktet for denne lovgivning må naturligvis være Bernsteinrapportens delbetænkning, og det er et ganske godt sted at starte. Landbruget vil følge den nye regering med meget kritiske øjne, men lad os håbe, at vi i løbet af få uger kan konstatere, at der er hold i de løfter, som alle partier havde til landbruget i valgkampen.

Jeg håber det bedste.

Carl Martin Christensen

Årsmødet 1989

Årsmødet afvikles i dagene 27.-28. maj på Hotel Fyrklit i Hirtshals.

Vendsysselkredsen glæder sig til at byde slægtsgårdsforeningens medlemmer velkommen til Vendsyssel, og vi glæder os til at vise årsmødedeltagerne noget af det særegne af vor egn.

Ingrid Houbak

En god idé

Vendsysselkredsen har en stand på Hjørring Fællesskue. Er det en idé, man også kan bruge på andre dyrskuer?

To 70-års fødselsdage på Lolland-Falster

Civilingeniør Knud H. Markersen, Rødby – der også ejer slægtsgården »Markersdal«, fyldte den 14. juni 70 år.

Markersen er i slægtsgårdssammenhæng arveligt belastet, idet hans fader H. H. Markersen var landsformand for Dansk Slægtsgårdsforening i 1950'erne.

Knud H. Markersen er kasserer og sekretær i bestyrelsen for Lolland-Falsterkredsen, og han trækker et stort læs i kredsens arbejde.

Ingeniør Markersen er en sjælden gentlemantype, der klarer alt med stor ro.

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, »Vestervang« ved Marrebæk fylder den 17. juli 70 år.

Frede Falk Rasmussen har i mange år været kredsformand for Slægtsgårdskredsen på Lolland-Falster, og siden 1978 medlem af hovedbestyrelsen.

Foruden slægtsgårdsarbejdet er Frede Falk Rasmussen aktiv i lokalt foreningsarbejde bl. a. Bøtø Nor pumpelaug.

Frede Falk Rasmussen er et venligt gemyt, som man let kommer i kontakt med. Kort sagt – fødselaren er kendt og han kender folk.

Ole G. Nielsen

Dyreetik

Der har i de sidste år været en stadig stigende interesse for de vilkår, vi byder vore husdyr.

Det har medført en bred debat om emnet, og denne debat synes jeg vi skal hilse velkommen.

Der er nedsat et dyreetisk råd, med fhv. folketingsmedlem Janne Normand som formand, og tiden vil vise, hvad man her kommer frem til.

Jeg tror, at alle i landbruget har en dybfølt interesse for disse spørgsmål, og derfor er der behov for, at vi blander os i denne debat. Lad os bare være ærlige og erkende, at det er ikke givet, at alle de moderne produktionssystemer vi anvender i dag, altid giver dyrene optimale levevilkår, men derfor er der jo ikke belæg for at hævde, som nogle gør, at der er tale om dyremishandling, eller vanrøgt. Dyr, der lever under urimelige forhold, vil aldrig kunne give en rimelig produktionsøkonomi, så derfor behøver vi ikke bøje hovedet i denne sag.

I Sverige er der fremsat forslag i Rigsdagen, om nogle meget skrappe regler for husdyrhold, og det kan vel med føje befrygtes, at dette vil brede sig til Danmark. Blandt forslaget's detaljer, er et forslag om, at køer skal på græs, søer skal have adgang til at komme ud i det frie, og burhønsproduktion skal forbydes.

Uden at kommentere enkelthederne, skal jeg henlede opmærksomheden på, at lovregler om at søer skal kunne gå ud, vil give utrolige problemer i landbruget, ikke alene rent praktiske problemer, men også problemer med smittefare besætninger imellem.

Glemmes må det ikke, at det har været muligt at piske en stemning op omkring landbrugets dyrehold, og hvis der ikke argumenteres imod denne stemning kan vi risikere nogle alvorlige anslag imod vore muligheder.

Så derfor – kære medlemmer, gå ind i denne debat alle steder, hvor det er muligt. Fortæl hvad det er landbruget går og laver, og prøv at være lidt mere åbne over for det omgivende samfund, så vi kan bevise, at vore husdyr har det godt i vore stalde.

Men lad os også være åbne for nye produktionsmetoder, hvis de kan give endnu bedre vilkår for dyrene.

Carl Martin Christensen

Septemberferie i Sydslesvig

Slægtsgårdsforeningens høsttur til Slesvigsland finder sted i dagene 30. september til 4. oktober, og afgår fra København med stop på Sjælland, samt fra Nyborg, Odense, Fredericia og fra centralt sted i Sønderjylland.

En række interessante besøg på de historiske steder og på landbrug finder sted med udgangspunkt på Hotel Skandia i Slesvig. Bl. a. kommer seiskabet til Dannevirke, Isted, Echernförde, Kappel, Arnæs og Gottorp Slot samt Hedebymuseet og Holmen i Slesvig.

Sydslesvigsk Forenings tidligere formand skoleleder Ernst Vollertsen i Lyrskov er turlleder. Deltagerne i forrige års besøg i Vestslesvig vil huske den store oplevelse, det var at møde historien og nutiden dér, og dette års rejse vil ikke være mindre værdifuld.

Slægtsgårdskredsen kan glæde sig til septemberdage med et virkeligt indhold. Tilmelding må ske snarest og senest 31. juli til Jens P. Petersen, Thyrasvej 7, 4100 Ringsted (03 61 00 23). Prisen er kr. 2900,- alt incl. (extra kr. 50 øst for Storebælt).

Årsmødet 1988

Lørdag den 28. maj mødtes 180 forventningsfulde medlemmer af Dansk Slægtsgårdsforening i Hillerød, for at afvikle det traditionsrige årsmøde, hvor gensynet, festaftenen og udflugten er begivenheder på højde med selve årsmødet.

Efter formanden – Carl Martin Christensens velkomst bød også formanden for den arrangerende kreds – Vagn Mathiasen – velkommen og takkede kredsbestyrelsen samt sekretæren for god hjælp ved årsmødets tilrettelæggelse.

Derefter fejredes et jubilæum, idet Agnes og Jens Bligaard, Odense i Salling var med til årsmøde for 40. gang.

Fruen fik en æske chokolade, da man p. g. a. varmen ikke havde mulighed for at give blomster, mens Jens Bligaard fik et par manchetknapper med foreningens emblem.

Så vidt forretningsudvalget er orienteret er det første gang, at en familie har deltaget i 40 årsmøder uden afbrydelser.

Landsformanden hylder årsmødets 40-års jubilærer – Agnes og Jens Bligaard, Odense.
(Læs Jens Bligaards skildring af de tidlige årsmøder side 12).

Derefter valgtes amtsborgmester Jørgen Christiansen til dirigent. Han indledte med en kort velkomst til Nordsjælland.

Amtsborgmesteren sagde bl. a. at Frederiksborg Amt er en miniature af hele landet, her er fed lerjord som på Lolland og sandklitter som i Vestjylland.

Så understregede Jørgen Christiansen, at Nordsjælland også har et aktivt landbrug, og han tog afstand fra den tanke, at der kun skulle blive 20.000 landbrug tilbage, for så ville det kulturmønster – som landbruget er – ophøre.

Formandens beretning

Landsformanden – Carl Martin Christensen sagde indledningsvis:

Som alle ved har foreningen i det forløbne år skiftet formand, og jeg vil gerne benytte denne lejlighed til at takke hovedbestyrelsen for den tillid man har vist mig, ved at vælge mig til foreningens nye formand.

Det er ikke uden betænkelighed, at jeg sagde ja til jobbet. Dels fordi mange af foreningens medlemmer husker min far fra hans formandstid, og selvfølgelig også fordi foreningens sekretær er min søster. Når jeg alligevel sagde ja, er det fordi vi i vores familie kommer godt ud af det med hinanden, og hverken Inger eller jeg er bekymret for samarbejdet.

Må jeg også her takke min forgænger i formandsstolen – Jens Peter Petersen – for hans indsats som formand igennem 10 år. Du videregav en forening i god vækst, og med stor aktivitet i næsten alle amter.

Den linie, der har været din, vil blive videreført af den siddende hovedbestyrelse. Tak for din indsats.

På hovedbestyrelsesmødet i oktober, hvor formandsskiftet fandt sted, meddelte Jens P. Petersen, at han agtede at udtræde af hovedbestyrelsen. Denne beslutning har vi alle selvfølgelig taget til efterretning, omend vi beklager det. Jeg vil gerne her understrege, at der ikke ligger nogen uoverensstemmelse mellem Jens P. Petersen og undertegnede i dette.

Jens P. Petersens stedfortræder er borgmester Verner Larsen fra Suså kommune, og vi byder dig endnu engang velkommen til arbejdet.

Om Slægtsgårdsforeningens indsats sagde landsformanden: På hovedbestyrelsens møder drøfter vi selvsagt de aktuelle politiske emner, og vi overvejer om der er ting oppe, der trænger til et godt ord med på vejen, eller det modsatte!

Regeringen fremsatte i januar et forslag om succession ved familieoverdragelser. Det er et forslag som slægtsgårdsforeningen har megen interesse i, og derfor besluttede vi, at en delegation fra foreningen skulle søge foretræde for folketingets skatteudvalg, og der gøre vore meninger gældende.

Vagn Mathisen, Hans Skau og jeg selv mødte op som deputation, og jeg tror det lykkedes os at få nogle mennesker i oppositionskredse til at forstå, at det er et forslag, der er til gavn for landbruget, og uden økonomiske konsekvenser for statskassens provenu, hvis vi ser det over tid.

Vi var i folketinget den 16. marts, og via mine kontakter dér, fik jeg det indtryk, at der umiddelbart efter påske ville komme forslag omkring formueskatten, og det viste sig jo at være tilfældet.

Den politiske situation i den mellemliggende periode kender alle, og uanset om man kan lide valgets udfald eller ikke, kan vi da konstatere, at hvis der var et flertal for disse lovforslag før valget, er der det bestemt også efter valget.

Det understreges vel bedst af, at spørgsmålet om formueskat indgik i Svend Jakobsens liste over centrale spørgsmål.

Dansk landbrug er jo et mangesidet erhverv, og når en stor del af dets udøvere har problemer med formueskatten og en anden stor del lider under rentebyrden på 18% eller mere, så siger det lidt om, hvor vanskeligt det er at tilgodese alle brug.

Den nys overståede valgkamp, har i modsætning til de mange andre jeg har deltaget i, haft landbrugets problemer som et centralt tema, helt på linie med vort sikkerhedspolitiske tilhørsforhold. Når jeg nævner de to emner sammen, skyldes det, at ligesom det er første gang i efterkrigstiden, at der har været tvivl om vor placering i det sikkerhedspolitiske billede, er dansk landbrug ude i den værste krise nogensinde.

Og hvad er så baggrunden for krisen?

Ja, når 30 milliarder af landbrugets gæld forrentes med mere end 18% kan alle forstå, at det er en uholdbar situation. Denne gæld er optaget sidst i 70'erne, og først i 80'erne, og pengene er i vid udstrækning gået til investeringer i produktionsanlæg. Det er udtryk for en ukuelig optimisme blandt erhvervets udøvere. Hvorfor kommer problemerne så nu, hvor der er gået en halv snes år? For den enkelte, er det vel et problem, at meget af det inventar der blev installeret for 10 år siden, nu er tjenlig til udskiftning, og altså kræver yderligere investeringer, for at produktionen kan fortsætte. Dernæst kommer, at der i de sidste 6 år har været ført en politik, der har bremset inflationen i Danmark.

De investeringer der har skabt problemerne, har på alle må-

der været samfundsnyttige, idet de har skabt en valutagivende produktion, hvilket der er et stort behov for, men de har også skabt mange arbejdspladser i forædlingsindustrien. Det har der også været god brug for. Dem der nu er i vanskeligheder, er grundstammen i dansk landbrug, og derfor må der nu træffes foranstaltninger der hjælper.

Hvad kan der så gøres?

Regeringen nedsatte kort før jul det såkaldt Bernstein udvalg, og udvalgets opgave var at beskrive problemerne, og pege på mulige løsninger. Den første delrapport kom umiddelbart efter påske, og dens konklusion blev flittigt citeret i valgkampen.

Det nyvalgte folketing må leve op til løfterne i valgkampen, og sikre, at der inden tinget tager på sommerferie er truffet beslutninger, der tager hul på problemerne.

De politiske beslutninger må indeholde garanti for, at der kan refinancieres med udenlandske lån, der må åbnes for grønne obligationer og kurssikringslån.

Men når alle partier erkender problemerne, er der vel også en rimelig forhåbning om løsninger. Der hvor vandene skilles, er vel primært spørgsmålet om, hvor mange brug der skal med i en ordning.

Slægtsgårdsforeningens medlemmer må i sagens natur interessere sig for landbrugets fremtid, ligesom alle andre må det.

Med landbrugets betydning for samfundsøkonomien, må det stå klart for alle, at der vil være en fremtid for dansk landbrug, men det er nok lige så klart, at landbruget omkring årtusindskiftet vil have en ganske anden struktur end den vi kender nu.

Mit tips er, at der nok vil være ca. 30.000 fuldtidsbedrifter, foruden et betragteligt antal deltids- og fritidslandbrug.

Jeg hilser med tilfredshed, at der bliver mange mindre brug, der hovedsagelig vil blive anvendt som bolig for folk i andre erhverv. Det er utroligt vigtigt, at der ikke vil blive stribevis af ødegårde.

Vi må for enhver pris bevare befolkningsstrukturen i det åbne land.

De 30.000 fuldtidsejendomme, vil naturligvis variere meget i størrelse, men vel havne på et gennemsnit på 75 ha., hvilket jo ikke er afskrækkende.

Dette antal svarer vel meget godt til, hvad der uddannes af unge landmænd i dag, og der vil være behov for en endnu bedre uddannelse, end den vi kender.

Den tid er forbi, hvor det var nok med folkeskolen, et ophold på højskole og afsluttende 9 måneder på landbrugsskole.

Vi må opfordre alle til at sørge for at de unge, der skal overtage landbrugene, får den bedst mulige uddannelse.

Vi hører tit beklagelser over, at de unge forlader landbruget. Det kan der være mange årsager til.

Dels har mange af dem, der er opvokset på gårdene, altid hørt om de dårlige tider, og ofte set hvordan forældrene er slidt op i en alt for ung alder. Dertil kommer at der er utroligt mange tilbud til den opvoksende ungdom, tilbud der er meget spændende og giver utrolige muligheder.

Endelig må vi spørge os selv, om de unge der starter på en landbrugsuddannelse, altid får en god start.

En 17 års ung mand med lyst til landbrug, starter måske sin karriere med en plads på en gård med et stort svinehold. Han får udleveret gummistøvler, kedeldragt og en støvmaske, starter kl. 7 og ser måske først dagslys igen til fyraften. Han må nødvendigvis arbejde en week-end sommetider, og får derfor vanskeligt ved at bevare sin tilknytning til kammeraterne, eller deltage i sport. Når han har prøvet det i et årstid, lader han sig friste af et job i industrien eller håndværk.

Kan vi bebrejde ham det!

Dette siger jeg ikke som en kritik af de forhold vi byder de unge, for i landbruget betyder en uge nu engang 7 dage, og der er mange forhold, der skal tages hensyn til, men vi må vel alle erkende, at det er lysten, der driver værket, og derfor må vi befordre lysten, og for alt i verden undgå at svække den.

Jeg håber og tror, at landbruget fortsat vil være et erhverv, der tiltrækker unge mennesker, der ikke skeler alt for meget til, hvor mange timer, der går med arbejde, og hvor mange timer,

der kan blive til fritid.

Som selvstændig, er det jo ofte svært at skelne.

Carl Martin Christensen sluttede sin beretning med at sige tak til foreningens medlemmer for den opbakning de viser foreningen, både når der kaldes til årsmøde, og når der bydes på arrangementer ude i kredsene.

Der skal også lyde en stor tak til de mennesker, der trækker læsset lokalt, til hovedbestyrelsens medlemmer, og sidst men ikke mindst til slægtsgårdsforeningens medarbejdere på arkivet, sekretæren og redaktøren.

Beretninger fra udvalgene

Formanden for **arkivudvalget** – Vagn Mathiasen omtalte kort, at arkivets forhold på Klostergården i Ringsted nu er bragt i orden. Om samarbejdet med Landbohøjskolen, sagde Vagn Mathiasen, at det var til glæde for begge foreninger.

Arkivar Else-Margrethe Ransy kunne berette, at der havde været 55 besøgende og 2 grupper. Der er i 1987 udarbejdet 26 folketællingsundersøgelser.

Arkivar Bo Johansen kunne supplerende oplyse, at der er udarbejdet 5 gårdhistoriske undersøgelser og 7 diplomundersøgelser.

Formanden for **bladudvalget** – Peder Møller Frifelt sagde i sin beretning, at man havde haft et roligt år.

Der var jævn tilgang af stof, så jævn, at der er noget der må ligge over i meget lang tid.

Men formanden for bladudvalget opfordrede samtidig medlemmerne til at sende artikler og billeder, for vi skal have et alsidigt blad.

Og er der noget man savner, så kom frem med det, sagde Møller Frifelt.

Om **Jens og Anna Jensens fond** sagde Carl Martin Christensen, at der i 1987 er bevilliget 1 lån og der i øjeblikket ligger 4 forespørgsler.

Valg til hovedbestyrelsen

Følgende var på valg:

Henry Slemming, Hammelev, 8500 Grenå.
Peder Møller Frifelt, Lindegård, 6823 Ansager.
Hans Kloppenborg Skau, Skovgård, Hammelev, 6500 Vojens.
Hans Peter Madsen, Mariesminde, 5550 Langeskov.
Verner Larsen, Herlufllille, 4160 Herlufmagle.
Vagn Mathiasen, Solgård, 3480 Fredensborg.
Aage Tolstrup, Stangegård, Årsballe, 3700 Rønne.
 Og alle blev genvalgt.

Ligeledes genvalgtes bestyrelsessuppleanterne:

Niels Høeg Hørning, 8950 Ørsted.
Fred Boesen, 6740 Bramming.
Elise Jensen, Højtoftegård, 6100 Haderslev.
Aage Andersen, Kvistgård, 5550 Langeskov.
Niels C. Pedersen, Højagergård, 3300 Frederiksværk og
Ole Schillerup Funch, Langedebygård, 3730 Neksø.

Da borgmester Verner Larsen indtrådte i hovedbestyrelsen efter den afgående landsformand – Jens P. Petersen, valgtes gård-ejer Anni Dam, Guldagergård, Guldagervej 3, Herlufllille, 4160 Herlufmagle til ny bestyrelsessuppleant.

Ligeledes genvalgtes revisorerne – Peter Schou Andersen og Vagn Mathiasen.

Årsmødet besluttede at næste årsmøde afholdes omkring Hjørring, og man vil undersøge om det økonomisk er muligt, at afholde årsmødet 1990 på Bornholm.

Årsmødets formelle del sluttede med landsformandens tak til dirigenten – amtsborgmester Jørgen Christiansen, for hans vellykkede indsats, der resulterede i, at man var færdig til det programsatte tidspunkt.

Til minde om den lille landbokommission

Vagn Mathiasen og Sparekassen SDS havde fået fremstillet nogle smukke messingplader, der efter årsmødet blev uddelt til de gårdejere, som idag sidder på de 15 gårde, der den 15. august 1788 overgik til arvefæste, som et resultat af Den lille Landbokommissions arbejde.

Sparekassedirektør Poul Drusebjerg, SDS-Hillerød overrækker mindepladen til Torben Nielsen, Havmosegård i Villingørød. Torben Nielsen er søn fra Dammosegård i Villingørød, d.v.s. at hans tip-tip-tip-oldefar fik arvefæsteskedet overrakt den 15. august 1788 af C. D. Reventlow ved højtideligheden på Frederiksborg Slot.

Dette møde indledtes med en historisk oversigt ved Vagn Mathiasen, hvorefter sparekassedirektør Poul Drusebjerg, Hillerød, bistået af kreditchef Ib Staffensen og Vagn Mathiasen uddelte messingpladerne.

Det er en smuk tanke, at mindes det første konkrete resultat af Den lille Landbokommissions arbejde, og derfor gik der også et hjertenskærende suk gennem salen, da messingpladernes

Gårdejer Niels Christian Nielsen, Bendtsgård i Freerslev takker for mindepladerne på samtlige gårdejerers vegne.

tekst blev læst op, og der stod at gårdene var overgået til arvefæste som følge af stavnsbåndets ophævelse.

Historisk set har Den lille Landbokommissions salg af krongodsets gårde til arvefæste intet med stavnsbåndsløsningen at gøre, al misforståelsen skyldes alene, at det er samme år.

Efter årsmødet og uddelingen af pladerne kunne årsmødedeltagerne nyde det nordsjællandske vejr. Solen skinnede og man måtte gøre en dyd af nødvendigheden for at holde væskebalancen.

Det taler til arrangørernes ros, at mødestedet og hotellet lå side om side, så man rigtig havde mulighed for at få et par afslappede timer før aftenfesten.

Gårdejer Hans Larsen, Hellebjerggård i Villingørød med mindepladen.

Festaftenen

Aftenen, der var præget af den sædvanlige gode stemning, blev indledt med en festlig middag, der afsluttedes med redaktørens yndlingsdessert - Rubinsteinerkage.

Først talte amtsborgmester Jørgen Christiansen, der sagde, at der altid vil være behov for folk, der sætter mad på bordet.

Amtsborgmesteren fortsatte med at tale om det, der kendetegner landbruget, nemlig kontrasterne.

Vi skylder hverdagen af os, og så fester vi.

Vi har en gang imellem brug for at glemme hverdagen og leve i nuet - at feste. I de dage man er til årsmøde, glemmer man hverdagen og har det rart.

Vi forstår at leve med hverdagens trængsler, men vi forstår også at koble hverdagen af os.

Amtsborgmester Jørgen Christiansen sluttede sin tale med at ønske, at den slægt, der vokser ud af landbruget, må tage den kultur med sig, hvorfra de er kommet.

Formanden for Nordsjællands landboforening - Gunnar Steffen Hansen, sagde i sin tale, at i de 18 kommuner, der udgør Frederiksborg amt, og dermed Nordsjællands landboforening, er der 1400 heltidslandmænd, men nogle frygter, at jorden ikke fortsat skal drives.

Det vi skal passe på i fremtiden - sagde Gunnar Steffen Hansen, er at vi ikke bliver for ensidige, vi skal vide mere om hinanden. Nyhedsformidlingen magter meget på det område, men det gælder om at bevare vor frihed - friheden til at dyrke landet.

Derefter fortalte fhv. kommunaldirektør Laurits Andersen, Fredensborg, om kulsvierne ved Grib Skov. Et meget interessant foredrag om Nordsjælland, dets folk og dets natur. Laurits Andersen sluttede med at læse en historie på sjællandsk dialekt. (I næste nummer bringes en artikel om kulsvierne skrevet af Laurits Andersen.)

Aftenens næste højdepunkt var opvisning ved 16 folkedansere fra Skibby, og så var dansegulvet ellers frit.

Udflugten

Traditionen tro begyndte søndagen med morgenandagt.

I år var vi samlede i Frederiksborg Slotskirke, hvor sognepræst P.-H. Bartholin-Jørgensen prædikede. Derefter gik vi op i slottets riddersal, hvor museumsdirektør, dr. phil. Poul Eller fortalte om slottet og om slotskirken, der er Europas mest imponerende fyrstekapel.

Årsmødedeltagerne går fra Frederiksborg Slotskirke til Riddersalen.

Derefter var der lejlighed til at se noget af Frederiksborg slot, for senere at samles ved Reventlow-monumentet i slotsparken. I det gode vejr fremtrådte slotsparken fra sin mest imponerende side. Ved Reventlow-monumentet fortalte Vagn Mathiasen om støtten, der var rejst 15. august 1888, og landsformanden lagde en buket blomster.

Landsformanden taler ved Reventlowmonumentet i Frederiksborg Slotspark - mens Vagn Mathiasen lytter.

Fra Frederiksborg Slot fandt vi ad små idylliske veje til Ganløse Kro og efter den fornødne pause, fortsatte turen til Nationalmuseets sommerudstilling i Brede, der handler om landboreformerne.

Udflugten afsluttedes som planlagt ved mindstøtten for grev Stolberg i Hørsholm.

På det tidspunkt var man mæt af indtryk, og kunne tage hjem efter et par gode dage til årsmøde i Dansk Slægtsgårdsforening.

Landsformanden med hustru og årsmødedeltagere - søndag morgen - foran Hotel Hillerød.

Bedre sent end aldrig!

Ved årsmødet i 1987 blev foreningens livsglade redaktør snydt for den vin og kransekage som Samsø Turistforening havde givet, thi han boede på værelse 13.

I år skete refærdigheden fyldest!

Som den eneste blev det skrivende medlem i år modtaget med kransekage og flag.

Just ankommet til Hotel Hillerød, dukkede generalsekretærens søn - Kåre - op, og listede bag den kuffertslæbende til værelse 22, hvorefter det kære barn satte et fad, hvorpå var lagt en sympatisk mængde kransekage forsynede med små flag.

Således erfarede redaktøren, at der trods alt er retfærdighed til i verden!

**Alle medlemmer
bør have . . .**

Fås på sekretariatet, samt hos kredsformændene. Pris 20 kr.

. . . emblem

KRONIK

Reformlovene

I disse dage fejres 200-året for forordningen om stavnsbåndets ophævelse. Den var dog kun en lille del af de store landboreformer. I denne artikel redegør Bo Johansen, Slægtsgårdsarkivet, for dette lovkompleks.

De store landboreformer kalder vi det lovkompleks, der i slutningen af 1700-tallet skabte de lovgivningsmæssige rammer for omformningen af det danske landbosamfund fra dyrkningsfællesskabets driftsformer hen mod det individuelt dyrkede landbrug. Selve lovgivningsarbejdet begyndte med nedsættelsen af den første landbokommission 1757 og det stod på i ca. 50 år, men det praktiske arbejde med reformernes gennemførelse varede betydeligt længere.

Reformlovgivningen kan opdeles i to hovedgrupper:

- landbrugslovene, der især tog sigte på at gennemføre udskiftningen
- landbolovene, der især søgte at forbedre de sociale forhold for landbosamfundets beboere

Foruden disse hovedpunkter vil jeg redegøre for dyrkningsfællesskabet samt hoveriets og selvejets udvikling.

Dyrkningsfællesskabet

Den driftsform, der skulle ændres, var det såkaldte dyrkningsfællesskab. Et typisk eksempel på, hvordan en gårds jordtilliggende kunne være placeret findes på fig. 1.

De fleste landsbyer havde deres jorder i tre store marker (vange), der indgik i en rotation, således at den ene havde vintersæd (rug) som hovedafgrøde, den anden vårsæd (byg), mens den tredje lå ubesået hen med græs. De besåede vange var indhegnede – oftest med risgærder, mens den ubesåede lå åbent hen. Når kornet var høstet fjernedes hegnene, og kreaturerne blev lukket ind på stubmarkerne for at græsse – dette kaldtes at opgive ævred; denne ævredsgræsning blev anset for et vigtigt kosttilskud.

Det jyske græsmarksbrug svarede i princippet hertil, blot havde man flere marker og jorden lå længere ubesået hen.

Hver af vangen var opdelt i en række mindre stykker, kaldet åse eller skifter, der igen var opdelt i lange strimler, kaldet agre, oftest 10-20 meter brede og 100-250 meter lange. Disse agre var de egentlige dyrkningsenheder, idet hver ager var knyttet til een bestemt gård. En gård kunne alt efter størrelsen have sine jorder i 50-100 agre rundt om i bymarken. Beslutninger om dyrkningen blev truffet af bystævnet, der omfattede alle gårdmænd, ud fra de bestemmelser, der fandtes i landsbyens vedtægt, også kaldet viden. Alle måtte i hovedtrækkene følge samme sædrotation samt så-, høst- og hegningstidspunkter. Også landsbyens græsningsarealer og tørvemoser var fælles – her havde intet område dog et fast tilhørsforhold til nogen bestemt gård, man havde blot andel i forhold til sit jordtilliggende i bymarken.

Også mellem landsbyer kunne der herske fællesskab, idet de store overdrevsområder imellem landsbyerne blev benyttet som fælles græsningsarealer for de tilgrænsende landsbyer. Det samme forhold gjaldt skove, enge og moser. Ligeledes indgik vangen ofte i et system med nabolandsbyerne, kaldet vangelag, således at vange, der grænsede op til hinanden, altid var på samme rotationstrin; dette betød, at de ubesåede og uindhegnede vange sommeren igennem udgjorde eet stort græsningsområde for de landsbyer, der deltog i vangelaget. Endelig var det ikke usædvanligt, at gårdmænd fra een landsby tillige havde agre i en anden landsbys vange.

Bo Johansen, Slægtsgårdsarkivet

Landbrugslovene

Udskiftningen kalder vi den proces, der ophævede fællesskabet. Som nævnt kunne der herske et vidtgående fællesskab både mellem flere landsbyer og indenfor den samme landsby. Udskiftningen kom derfor til at forme sig som en trinvis proces, hvor man skridt for skridt ophævede de forskellige former for fællesskab. Ophævelsen af dyrkningsfællesskabet i landsbyens bymark mand og mand imellem er dog det, vi i daglig tale opfatter som 'udskiftningen'.

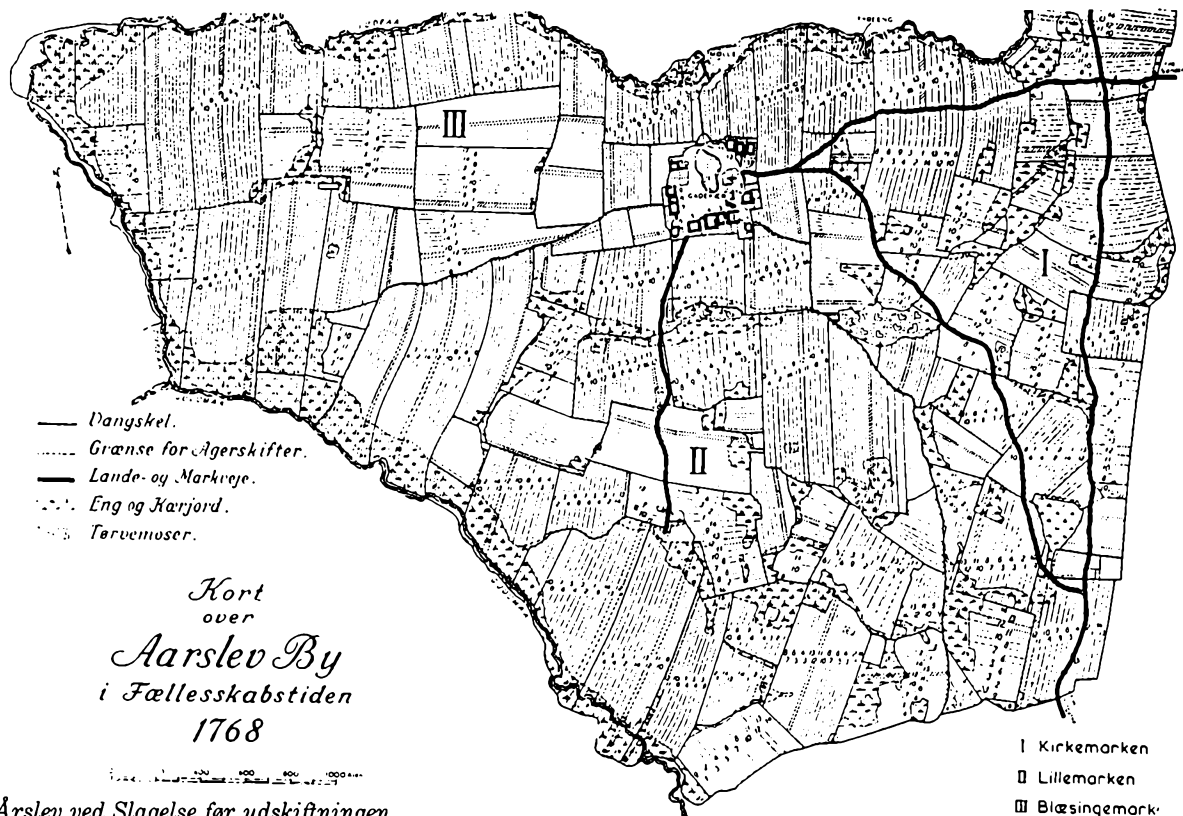
Det begyndte med nedsættelsen af den første landbokommission 1757. Den havde to hovedformål, der også kom til at kendetegne dens lovgivning, nemlig dels forberedelse af den egentlige udskiftning gennem en afgrænsning af de enkelte landsbyers tilliggende i de fælles overdrev samt indhegning af landsbyernes marker (ophævelse af vangelagene) og de enkelte lodsejeres tilliggende, dels opmuntring til jordforbedringer gennem udtørring af enge og andre vådområder.

Når der her og i det følgende tales om 'ejere' eller 'lodsejere', menes godsejere og selvejerbønder – ikke fæstere.

I den tidligste lovgivning 1758 hed det, at 'ejerne af det meste hartkorn' kunne kræve deres andel af overdrevene udlagt og indhegnet – det måtte dog ske for egen regning. Fra 1769 kunne 'et flertal af ejerne' kræve overdrev eller bymark udskiftet lodsjevris; de øvrige skulle da tage del i udgifterne. Fra 1776 kunne 'en enkelt lodsejer' kræve det samme; samtidig lovedes støtte til udflytning af gårde.

Disse tidlige love var ikke særlig udførlige, når det gjaldt om at give praktiske retningslinier for, hvordan udskiftningen skulle foretages. Dette kom først for alvor med den lov, der skulle vise sig at blive den endelige udskiftnings- og udflytningsforordning, nemlig forordningen af 23. april 1781. Det blev ud fra dens retningslinier næsten al udskiftning i Danmark kom til at forløbe. Den sigtede mod en fuldstændig ophævelse af dyrkningsfællesskabet og en samling af hver gårds jorder på eet, højst tre steder. Desuden sigtede den på at skabe mulighed for, at et hensigtsmæssigt antal gårde kunne udflyttes gennem oprettelsen af en fond, der kunne yde bygningshjælp.

1781-forordningen gav ikke det boom i udskiftningerne, man kunne forvente. En af årsagerne var, at godsejeren først efter 1787 kunne tvinge en bonde til udflytning. En anden årsag var, at de store udgifter, der var forbundet med udskiftningen, måtte afholdes af godsejeren alene; de kunne ikke lægges over på fæstebønderne, idet landgilden ikke måtte forhøjes. Dette forhold ændredes først i 1792, hvor det blev tilladt godsejeren at

Kort
over
Aarslev By
i Fællesskabstiden
1768

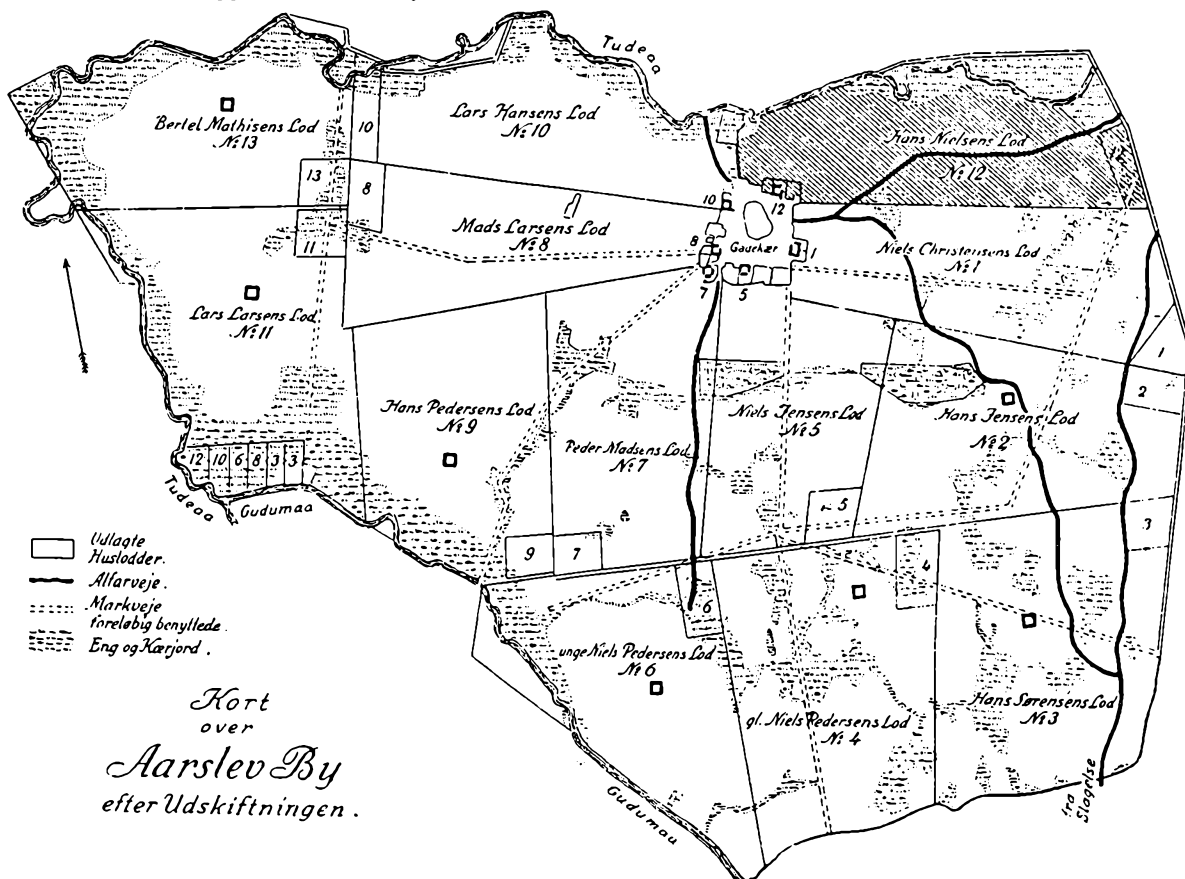
Landsbyen Årslev ved Slagelse før udskiftningen.
Gård no. 12 havde sine jorder i 108 agre rundt om i bymarken.
Her tegnet ind med sort.

fordele renten af udgifterne ved udskiftning og udflytning med 4% p.a. på de pågældende fæstebønder. Det var da også først herefter, at udskiftningerne rigtig tog fart.

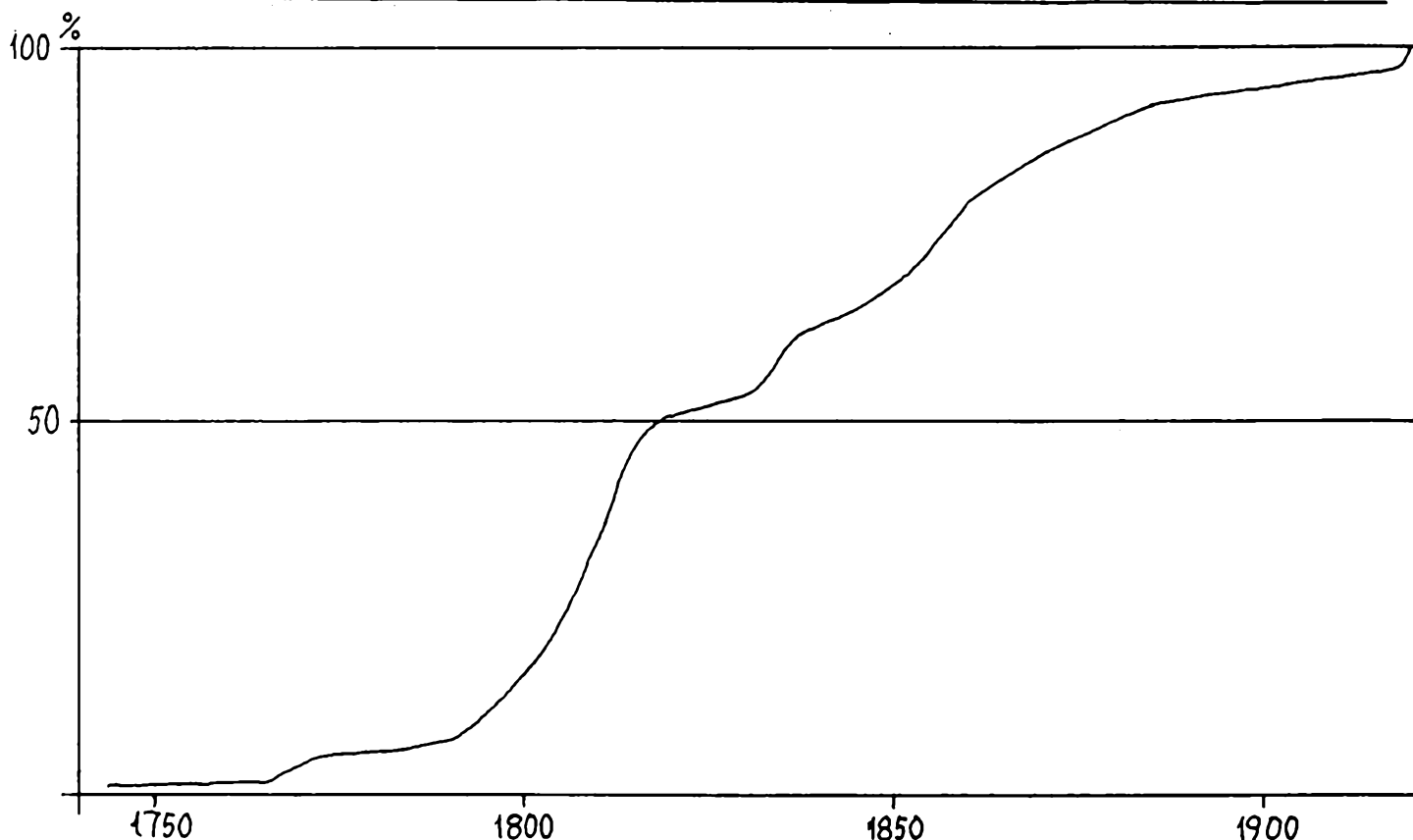
Man må imidlertid ikke tro, at udskiftningens gennemførelse fra det ene år til det andet betød væsentligt forbedrede dyrkningsvilkår. Den største hindring herfor var manglen på en effektiv markfred efter udskiftningen. I fællesskabstiden havde markfreden været et fælles anliggende for landsbyen med be-

stemmelser herom fastsat i landsbyvedtægten, der tog nøje hensyn til de lokale forhold. I udskiftningsforordningerne var hovedprincippet, at den, der ville have markfred på sin udskiftede lod, selv måtte skaffe sig det. I 1794 søgte man ad lovgivningens vej, at formå bønderne til at rejse, hvad man kaldte varige hegn (stengærde og levende hegn) om deres udskiftede marker. Dette lykkedes dog kun få steder. Opførelsen af sådanne hegn var en både arbejds- og kapitalkrævende foranstaltning. En manglen-

Landsbyen Årslev efter udskiftningen.
Gård no. 12 fik nu sine jorder samlet i een lod.

Kort
over
Aarslev By
efter Udskiftningen.

Selvejer- og arvefæstegårdenes procentvise andel af Danmarks gårde. 1750-1920.

de effektiv hegning fik især konsekvenser ved ævrets opgivelse, der fortsatte langt ind i 1800-tallet, da det vanskeliggjorde indførelsen af nye afgrøder med sent modningstidspunkt som fx. raps og en række foderafgrøder samt en rettidig såning af vintersæden. En udskiftning, der ikke fulgtes op af effektiv markfred, var derfor i realiteten blot en ny form for fællesskab, hvor den enkelte gårdmand i høj grad var afhængig af naboerne. Først i løbet af 1800-tallet forbedredes markfreden så meget, at dyrkningsfællesskabet også i praksis var helt væk.

Udskiftningen var således ikke en forandring, der med et slag omformede landbruget fra dyrkningsfællesskabet til et individuelt landbrug, tværtimod formede den sig som en gradvis proces, der i hver landsby strakte sig over årtier. Det er dog næppe forkert at sætte året for udskiftningen i bymarken mand og mand imellem som det centrale tidspunkt i denne proces.

Landbolovene

Struensee-styrets reformer 1769-71, der førtes i pennen af statens øverste juridiske embedsmand, generalprokurør Henrik Stampe, havde som mål at forbedre landbefolkningens sociale forhold gennem lettede vilkår for selvejerne og en begrænsning af hoveriets vækst (denne lov ophævedes 1773).

Der kom dog først rigtig skred i denne lovgivning med nedsettelsen af den såkaldte Store Landbokommission 1786, hvis mest fremtrædende medlemmer var C. D. Reventlow og C. Colbjørnsen. Dens første lovgivning var forordning af 8. juni 1787, der fastlagde retsforholdet mellem godsejer og fæstebonde. Det væsentligste heri var, at der ved indgåelsen af en fæstekontrakt skulle ske et uvildigt syn på gårdens bygninger, redskaber og kreaturer, for at fastslå, hvad bonden havde modtaget med fæstet, således at han kun kunne kræves for dette – og ikke mere – ved fæstets ophør (fæstet var dog siden 1500-tallet sikret bonden for sin livstid, hvis han opfyldte fæstebrevets betingelser); desuden blev det gjort sværere at sætte fæstere ud, der var dårlige betalere. 20. juni 1788 ophævedes stavnsbåndet, dog først fuldstændigt pr. 1. januar 1800. Hermed henlagdes udskrivningsmyndigheden fra godsejeren til militære og civile embedsmænd, og det sikredes at fæstekontrakten var frivilligt indgået og ikke påtvunget under trussel af lang militærtjeneste.

Siden ca. 1760 var befolkningstallet steget støt, hovedsaglig på grund af faldende dødelighed. Dette skabte fra 1790'erne et øget pres på ejendomsstrukturen, der resulterede i oprettelsen af stadig flere huse både med og uden jord. En væsentlig del af reformlovene søgte derfor at regulere denne udvikling således, at der sikredes de mange nye husmænd rimelige vilkår.

Hoveriet

Hoveriet pålagde en fæster at stille tjenestefolk til rådighed for arbejdet på godset et vist antal dage om året. I praksis foregik det oftest sådan, at hver gård havde en såkaldt hovlod, dvs. en bestemt del af hovmarken, man skulle dyrke. I slutningen af 1700-tallet var en sådan hovlod typisk på ca. 5 tdr. land. Derudover omfattede hoveriet forskellige arbejder, især jordforbedringer, hegningsarbejder, kørsler til købstaden og lignende.

En godsejer havde to løbende afgifter af sit fæstegods, nemlig landgilden og hoveriet. Landgilden var uforanderlig og nøje specificeret i fæstebrevet. Den kunne dog godt ændre sammensætning, men niveauet skulle fastholdes. Anderledes var det med hoveriet, der ikke lå fast. I fæstebrevet undlod man undertiden helt at omtale det, eller det hed blot, at »hoveriet skulle forrettes som vanligt og lige med de øvrige fæstere.« I 1760'erne begyndte landbrugspriserne at stige, også jordpriserne steg, og landbrugets afsætningsmuligheder forbedredes. For at godsejerne kunne bringe forrentningen af deres kapital på niveau med anden kapitalanbringelse, måtte de hæve fæsteafgifterne, dvs. hoveriet, da landgilden jo principielt var uforanderlig. Struensee-styret søgte at standse denne udvikling, men Guldberg-regeringen gav i 1773 atter hoveriet frit.

Først i 1791 greb man ind overfor hoveriet. Det skete først med en opfordring til frivillig indgåelse af overenskomster på godserne om hoveriets omfang. Man må ikke tro, at bønderne lod sig diktere disse foreninger; mange steder gik de i strejke for at gennemtvunge deres krav. De steder, hvor der ikke blev indgået frivillige overenskomster, blev disse bestemt gennem en tvungen voldgift. Først i 1799 kom en forordning, der fastfros hoveriet.

Det er en udbredt misforståelse, at reformlovgivningen afskaffede hoveriet. Det var ingenlunde tilfældet. I første halvdel

af 1800-tallet søgte man gennem forskellige initiativer at favorisere godser, hvor hoveriet var afløst af en pengeafgift; men endnu i 1835 var over halvdelen af alle fæstegårde stadig hoverigørende. I løbet af de næste 10-15 år svandt det dog stærkt ind gennem aftaler, der indeholdt en pengeafløsning. Endnu i slutningen af 1800-tallet kunne man finde hoverigørende gårdfæstere.

Selvejet

Selveje var i denne periode ikke noget entydigt begreb, idet der oftest knyttede sig visse indskrænkninger, fx. i herlighedsretten, til bondens besiddelse af sin gård. Arvefæstet, som fandtes i mange former, udgjorde en mellemform mellem selveje og fæste – dog nærmest selvejet, idet arvefæsteren oftest havde ret til at sælge, pantsætte og udstykke gården, men skulle årligt til godsejeren svare en vis sum, arvefæsteafgiften, svarende til fæstereis landgilde, og ved ejerskifte betale recognition, en afgift som anerkendelse af godsejerens overhøjhed.

Ved reformperiodens begyndelse omfattede selvejergårdene formentlig omkring 1-2% af det samlede antal bøndergårde i Danmark. Selvom Henrik Stampe allerede i 1757 skrev, at det var af stor betydning for bonden, at have ejendomsret til sin gård, var det ikke hensigten med den tidligste reformlovgivning, at fremme udviklingen henimod selvejet. Først da man

planlagde de store krongodssalg 1764-74 blev selvejet af regeringen fremhævet som en politisk målsætning. Ved disse krongodssalg blev dog kun få bønder selvejere og først i 1769 kom en lovgivning, der garanterede selvejerne ligeså sikre retsforhold som andre jordejere. Denne lovgivning betød dog ikke et vendepunkt for selvejekøbene, det kom først i 1790'erne, formentlig især tilskyndet af to forhold, dels stigningen i jordpriserne, der opmuntrede til de såkaldte godsslagtninger, dels en stigende frygt hos godsejerne for, at reformerne ville gøre bøndergodset urentabelt. Lovgivningen sørgede for, at godserne bevarede deres privilegier, selvom bøndergodset solgtes til selveje. I 1806 var dog kun ca. 25% af bøndergårdene selvejere eller arvefæstere. Diagrammet i figur 3 viser udviklingen indtil fæstevæsenets endelige afvikling i 1919.

Afrunding

Det er mit håb, at man gennem denne korte gennemgang af et omfattende emne har fået et indtryk af, at landboreformerne ikke kun drejede sig om stavnsbåndet og at de ikke med eet slag omformede landbosamfundet, men gradvist satte en proces igang, der strakte sig over et halvt århundrede, ja for enkelte punkters vedkommende over betydeligt længere tid.

Bo Johansen

Slægtsgårdsarkivets priser

Folketællingsundersøgelse	kr. 60
Slægtsgårdsdiplom	kr. 150
Undersøgelse til diplom – efter aftale ...	vejl. kr. 400
Gårdhistorisk undersøgelse – efter aftale ...	kr. 6000

Skaf foreningen nye medlemmer!

Undertegnede foreslår, at nedennævnte får tilsendt materiale om Dansk Slægtsgaardsforening og opfordres til at blive medlem:

_____	Titel
_____	Navn
_____	Postadresse
_____	den 19
_____	Underskrift

Ønsker man ikke at klippe i bladet, kan forslag indsendes til sekretariatet på alm. postkort.

Torsdag den 28. maj blev Frilandsmuseets nyeste bygning præsenteret, det er staldlængerne fra herregården Fjellerup Østergård.

Fjellerup Østergård ligger på det nordlige Djursland og hører under Mejlgård gods. Det var også Mejlgård gods, der skænkede den gamle avlsgård fra midten af 1600-tallet til Frilandsmuseet i 1952. Laden har været opstillet i nogle år, men først nu kan man også se resten af avlslængerne. Beplantningen antyder sammen med et hundehus skellet mellem avlsgård og hovedbygning. Men foreløbig ses hovedbygningen på sin rigtige plads ved Fjellerup.

Fjellerup Østergårds avlslænger er et imponerende syn for den, der besøger Frilandsmuseet, og skulle man i sommerens løb komme til Nationalmuseets sommerudstilling i Brede, så benyt lejligheden og kik på den gamle avlsgård, der nu på linie med husmandshuse og gårde beskriver landsbymiljøet.

OGN

NYT fra kredsene Sjælland-Syd

Haderslev Amtskreds

Kredsen afholder sommermøde i Tørning Mølle ved Hammelev onsdag den 6. juli kl. 19.00.

Vi mødes med kaffebord, som vi kan nyde i møllebygningen, hvor formanden for den selvejende institution Tørning Mølle vil fortælle og vise lysbilleder om stedet.

Oppe på slotsbanken vil skovfoged Rasmussen orientere om Pamhuleskoven, der ligger omkring det historiske sted.

Hans K. Skau

Ribe Amtskreds

Sommermøde hos gårdejere Karen og Frede Melvang, »Melvanggård«, ved Askov fredag den 29. juli.

Kl. 20 er der kaffebord i Skibelund Pavillon.

Efter kaffen fortæller Frede Melvang om egnens interessante historie.

Fynskredsen

Sommerudflugt lørdag den 25. juni til Langeland.

Kl. 10.30 mødes man på »Søvertorp«, hvor forpagter E. Geir fortæller om gården, og vi ser den smukke park, der netop er blevet fredet. Derefter kører vi til Tranekær, hvor vi spiser i Herskabsstalden, og ser kunstværket Galaxe, for at slutte dagen med besøg hos Tage Andersen, Anneksgården i Skrøbelev.

Tilmelding til Harry Holmegaard – senest den 20. juni kl. 8.30 – telefon 09 39 10 29.

(Bemærk, at dette telefonnummer er forskelligt fra det, der er anført i den udsendte meddelelse, men til gengæld er det korrekt.)

Sjælland-Syd

Halvdagstur tirsdag den 12. juli til Fakseegnen.

Kl. 13.00 samles man på Blåbæk vandmølle, hvor møller Holger Nielsen fortæller og viser vandmøllen i funktion.

Derefter besøger man den gamle slægtsgård »Totterupgård«, hvor Inge-Lise og Gunnar Rasmussen tager imod og Gunnar Rasmussen fortæller om gårdens historie, som Bo Johansen netop har udforsket.

Himmerlandskredsen

Kredsen afholdt generalforsamling den 16. maj, hvor kredsens formand – A. C. Winther Hansen og Jens Peter Sørensen var på valg – og blev genvalgt.

Efter generalforsamlingen underholdt fhv. mejeribestyrer Poul Staun, Nibe med oplæsning af Himmerlandsdigteren Hans Povlsen.

Torsdag den 21. juli kl. 19.00 afholder kredsen gårdbesøg hos H. O. A. Kjeldsen, Lerckenfeldt. Efter besøget på Lerckenfeldt samles vi til fælles kaffebord på Farsø Hotel. Her bliver der lejlighed til at stille spørgsmål til Kjeldsen om fortid og nutid på Lerckenfeldt, og måske om fremtidsudsigten for landbruget.

Landsformand Carl Martin Christensen vil også være tilstede.

Efter høst besøger kredsen Ålborg Spritfabrik, men herom senere.

Ringkøbing Amtskreds

Torsdag den 28. juli kl. 20.00 besøg på godset »Quistrup«, Hjermevej 59, Struer, som ejes af Susanne og P. S. Olufsen.

Godset har nylig holdt 100 års slægtsjubilæum.

Efter rundvisning på godset slutter vi af med kaffe på Borbjerg Mølle, Borbjerg Møllevej 3. (Pris for kaffe 34 kr.)

Bestyrelsen

Tilbageblik over 40 år

Årsmødet i år havde et par jubilarer, idet Agnes og Jens Bligaard, Oddense i Salling var med for 40. gang.

Her fortæller Jens Bligaard, tidligere kredsformand og hovedbestyrelsesmedlem, om indtryk fra årsmøderne gennem 40 år.

Ved en tilfældighed sidste år ved årsmødet kom vi til at drikke morgenkaffe sammen med »Slægtsgårdens« redaktør, og han spurgte os ud om forskelligt, og der røbede jeg så, at det var 39. år, vi var med til årsmødet.

Samme tilfældighed gentog sig så i år, hvor det så var det 40.

I 1949 i Holbæk var der ikke nær så mange med, og vi blev inviteret med de lokale hjem og boede der om natten. De kørte med os dagen efter på udflugten i omegnen, hvor vi var på Dragsholm, så Fårevejle kirke med Jarlens mumie, den udtørrede Lammefjord og besøgte en slægtsgård. Nød udsigten fra

Vejrhøj over Høve Stræde og de mange sommerhuse på egnen dér.

Det med den private indkvartering er ikke så almindeligt mere. Møderne bliver henlagt til forskellige byer rundt i landet, hvor der er hotelplads. Deltagerne kørte i egen bil, som oftest fyldt op af kolleger.

Senere begyndte man med busser fra de forskellige egne af landet, det havde den fordel, når vi kørte på en fremmed egn, var der en stedkendt med, der forklarede om alt seværdigt og historisk vi passerede.

I mange år var der næsten tradition for at Randersbussen, når den ikke var fyldt op, så var der altid nok, der ville køre med på turen.

Som nævnt så vi udtørringen af Lammefjorden, men også Kølindsund og mange landvindinger omkring Limfjorden, som var sket under ledelse af vor tidligere formand Markersen, Rødby.

Dengang var det med at få mest muligt jord indvundet og med i driften. Nu er det næsten det modsatte, der er tilfældet, hvilket jo ikke er så let for ældre landmænd at forstå!!

Da vi begyndte i foreningen, var der et medlem med 7 tdr. land og en som havde flere tusinde, men det var ikke det, der blev drøftet, men ansvaret for det man havde overtaget og fælles interesse i at bevare det. Efter et årsmøde var der mange, der rejste hjem, styrket i modet til at gøre en ekstra indsats for bevarelsen af det betroede.

J. B.

Sallingland, jeg vil dig ligne . . .

Dyrlæge Ingvar Mølbjerg, Brovst, som har været praktiserende dyrlæge i Salling, har samlet en række minder fra den tid, og fortæller i denne beretning bl. a. om nogle gårdmandskoner på Salling og om de hvide stude.

Da jeg i 1942 som ung dyrlæge kom til Salling, var der endnu meget tilbage af det gamle Salling, som vi kender fra Jeppe Aakjærs digtning. Avlsgården »Jenle« hørte under mit praksisområde, og det hører med blandt mit livs største oplevelser, at jeg lærte digterens enke, Nanna Aakjær, at kende og senere også sønnen, Esben, der kom syg hjem fra krigen, hvori han havde deltaget som flyver i det canadiske luftvåben. De var begge særprægede og interessante personligheder.

Jenle blev endnu dengang drevet som på Aakjærs tid. Avlsgården var forpagtet ud, men da Esben kom hjem, overtog han i nogle år forpagtningen og drev gården ved bestyrer.

Da jeg i 50'erne var gået fra at være praktiserende dyrlæge over i andet erhverv, havde jeg mere tid til min rådighed, og det faldt derfor naturligt, at jeg i høstens tid hjalp til som »høstkarl« på Jenle. Det blev min særlige opgave at forke neg op i marken, hvilket netop var det arbejde, Aakjær havde foretrukket i sin ejertid. Hestene var få år i forvejen erstattet af en Ferguson traktor, og høstvognen var ikke mere den stive kassevogn med skravl, men en moderne landbrugsvogn med gummihjul. Men fjorden lyste lige blå i sommersonen, og hvilen i kærvene, når det fulde læs blev kørt hjem til gården for at blive udskiftet med en tom vogn, var den samme vederkvælgelse, som var oplevet af høstfolk i en uendelig række af længst forgangne somre, og måske forstærket af bevidstheden om, at det var her rugens sanger havde levet og digtet.

Aakjær var ikke vellidt af de sallingbønder på grund af hans socialistiske idéer og hans kritik af bondestanden, som de fandt uretfærdig og sårende. Men de elskede ligefuldt hans sange, der tolkede deres egen hverdags poesi. De tog sangene til sig og sang dem af hjertens lyst, og Aakjær sange synges endnu. Det erfarede jeg forleden ved en broders 70 års dag. De tilstedeværende havde næsten alle deres rod i bondemiljøet og havde tilknytning til højskolen. Husmandssangbogen lå på bordet, og efter hver tale foresloges en af Aakjærs sange, der blev sunget med fulde stemmer. Det var også Burns og Aakjærs hymne til venskabet, der lød ved sammenkomstens afslutning – sidste vers stående med hånd i hånd, som traditionen byder.

Der blev tomt i stuerne, da gæsterne var draget hver til sit, men sindet var fyldt op med minder fra det kære gamle Sallingland med de hvide stude.

Det var ikke blot de kendte sange, der vakte nostalgiske følelser, men også det, at jeg her traf min gamle ven, Laust Østergaard fra Jebjerg i Salling. Det var mange år siden, vi sidst var sammen, så vi havde meget at tale om. Laust Østergaard er sønnesøn af den Laust Østergaard, der ejede Mariesminde i Jebjerg by, og som flere gange omtales i Aakjærs digtning. Det blev en god snak om gamle dage og de gamle Sallingboer, vi havde kendt eller hørt tale om. Det forbavsede mig noget, da han fremsatte den bemærkning, at han altid havde forestillet sig gårdmandskonerne i Salling som større og anderledes end andre kvinder. Det var netop sådan, de også stod for mig, når jeg tænkte tilbage på mine 36 år som Sallingbo. Vi hjalp nu hinanden med at kalde dem frem i erindringen, disse prægtige koner, der var i deres velmagt, da vi selv var unge.

Sallings gårdmandskoner

Der var Inger på »Lisedal«, lidt tung af sind, men dygtig og god. Hun var moder til en flok granvoksne sønner, der allerede havde etableret sig på større gårde, med undtagelse af den ældste, Nils, der blev hjemme og drev gården og senere overtog Lisedal, og Aage, der læste til dyrlæge og nu er professor på Veterinær-

skolen. Marinus, manden på gården, bestilte ikke mere noget, men gik rundt og var hyggelig. Når man var på gården, skulle der altid være tid til en snak med ham, og han var ikke kedelig. – Der var Martha i Bostrup Østegaard. Hun var som ældre endnu en smuk og statelig dame, der i sin ungdom havde været en skønhed og nævnes som en af Aakjærs musen i al ærbarhed. Hun var moder til en flok velvoksne sønner og døtre. Bostrup Østergaard var en af egnens største gårde og havde været i slægtens besiddelse siden 1600 årene. Den ejes nu af en sønnesøn. Jenny i »Mariesminde« havde to døtre og to sønner, der begge hedder Laust efter bedstefaderen. Den ældste, som jeg tidligere har omtalt, gik under navnet Laust Østergaard, medens broderen blev kaldt Laust Boel, det sidste var hans mellemnavn. De kom til at eje store Sallinggårde. Det blev Laust Boel, der overtog Mariesminde, der er slægtsgård gennem mange generationer.

Birthe i Brødding skal også nævnes, selvom det her var manden, Esper Jepsen, der stjal billedet. Hans mægtige korpus udstrålede ligefrem ro og velvilje. Han var et regnegeni og derfor kreditforeningsdirektør og medlem af ligningskommissionen. Dertil var han en lidenskabelig kortspiller, en sport, der blev drevet med flid på gården. Det var Birthe, der styrede gården i mandens fravær. Hun fik brug for sin styrke, da hun mistede to voksne sønner, og sad som enke ved gården i mange år.

Det bemærkes, at de her nævnte Sallingkvinder residerede på de store gårde, og at de altid nævntes ved fornavn i forbindelse med gården.

Når disse Sallingkvinder huskes som større end andre, skyldes det nok deres særegne personlighed, der kom af, at de var bærere af en ældgammel bondetradition og -kultur. De var gode mødre og husholdere. Dertil kom, at de var gode mod fattigfolk, som altid blev betænkt, når der slagtedes på gårdene, og der var altid sul i saltkarret. Det var et stort tab, da denne kvindetype efterhånden forsvandt. – I tilslutning hertil skal fortælles et par historier, som bærer sandhedspræg og har værd som folkeminder:

En anden af de stoute Sallingkvinder var blevet indlagt på Skive sygehus under Rosing Hansen, der var eneste overlæge. Den indlagte overtog straks kommandoen over sygeplejerskerne, som hun behandlede som sit eget tyende. De klagede herover til overlægen, der var en myndig herre. Ved næste stuegang lod han patienten forstå, at her var det ham, der bestemte, hvortil konen stiltfærdigt bemærkede »Ja, så læng æ er her, så blywer vi nu tow om'et.«

Sallingboerne har altid yndet udtrykket »at komme til krylt« hvilket er det samme som at komme til hægterne. Også Aakjær brugte det om gamle Ane. En anden Sallingkone var ligeledes indlagt på Skive sygehus under Rosing Hansen. Hun var i bedring, men hendes store bekymring var, om hun blev rask nok til at komme hjem til jul. Under en stuegang tog hun så mod til sig og spurgte »om æ't Æ overleeg trowwe te hon ku kom te krylt te jul«. Overlægen, der ikke ville lade sig mærke med, at han ikke forstod sproget, svarede trøstende, at det kunne han da ikke se nogen hindring for, hvorpå konen lavede vældigt op. Da overlægen med følge var kommet udenfor, og døren til stuen var lukket, vendte han sig om mod oversygeplejersken og spurgte, »Hvor fanden var det konen ville hen til jul.«

Det gamle Salling kan næppe beskrives bedre og morsommere end i Aakjærs »Skjemteviser«, skrevet 8. oktober 1897. I en note til visen skriver Jeppe Aakjær, at den er skrevet på Jebjerg mejeri, da en af mejeristerne, Jens Peter Jensen, nu gårdejer i Bostrup, forlovedes med en rig gårdmandsdatter. Pigens navn var Marianne, og hun var eneste barn af gårdejer Jeppe Mehlsen, Bostrupgaard, der omtales som »en af det dejlige lands allerbedste og fedeste gårde.« Mejeristens navn er nævnt, med da han var fra Sjælland, og røbede dette i sit mål, blev han aldrig kaldt andet end »æ Sjællænder«. – Det er tydeligt nok en del af skæmmen, at sammenligningen af Salling med en bondetøs er en karikatur af bruden der stemmer ret godt overens med virkeligheden, efter hvad der fortælles.

Det antydes da også, at æ sjællænder var mere betaget af udsigten til at blive ejer af den dejlige gård, end af pigen selv. – Om parrets videre skæbne kan fortælles, at de levede sammen til deres dages ende, omend lykken ikke altid var dem lige god. Først boede de i en mindre gård, som svigerfaderen lod bygge til dem på en udmark til gården. Men det viste sig, at den lå for nær ved Bostrup kro. Senere overtog æ sjællænder konens hjem, men slog for stort brød op, og endte som vognmand og rejsebud i Jebjerg. Han skildres som en dygtig mand, med han manglede bestandighed og tog for let på tingene.

De hvide stude

Omkring 1900 var de hvide stude af korthornrace meget almindelige i Salling. Men moden skifter også på dette område, og da jeg kom dertil i 1942 holdt man ikke af den hvide lød, men arveanlægget for hvid var dominerende, så det var svært at ændre farven. Studeholdet var en gammel tradition i Salling på grund af de udstrakte eng- og bakkearealer langs Limfjorden, hvor studene kunne gå i fred og ro og æde sig fede om sommeren. Men de hvide stude forsvandt i løbet af nogle få år, og jeg hjalp selv med dertil, idet næsten alle besætninger faldt for turbekulinprøven, og så blev studeholdet opgivet til fordel for malke-

kvæg af rød dansk eller sortbroget malke race. Der var dog en del korthornbesætninger, der blev avlet rene, men de hvide køer blev sat ud, og dermed forsvandt den hvide stud fra Sallings kyst.

Det er mærkeligt at tænke på, at meget af det, der her er fortalt, ligger mere end 50 år tilbage i tiden. Når mindet derom er så levende, hænger det nok sammen med, at tingene er oplevet i lyset af Aakjærs digtning, og som baggrund havde et venskabsforhold til familien på Jenle.

Ingv. Mølbjerg

Sallingland, jeg vil dig ligne
ved en Bondetøs,
hendes Læber Gud velsigne,
Blikket er en Mø's,
bred er Hoftene, fyldig Barmen,
fast er Foden, kjødfuld Armen,
Fjorden kaad og overgivet
ta'r den Glut om Livet.

Salling, dine hvide Stude
lyser langs din Kyst,
dine trinde, rige Brude
er en Bejlers Lyst,
hvilken Rus, ja hvilken Lykke
til et mandigt Bryst at trykke
sammen med en elsket Kone
30.000 kr.

Brede Gaarde, store Haver
spredte paa din Muld.
Hvem kan tælle dine Traver,
dine Grisekuld.
Fyrretyve Kirketaarne,
hvide som i Marmor skaarne,
peger tindrende mod Himlen
mellem Gaardevrillen.

Op og ned i brede Vover
bølger tungt din Rug,
Ternen sejler let derover
med sin bleggrea Bug.
Skov i Øster, Hav i Vester,
røde Hopper, fede Præster –
saadan staar du for mit Øje
det fra dine Høje.

Himmel, skjærm det Folk fra Snue,
skjøt dets røde Føl.
Værn dets Ager, vogt dets Drue:
Sallings Gammeløl.
Lad det bruse, lad det skumme,
lad det Landsens Kræfter rumme.
Sign, o Gud, de fede Stude
og de trinde Brude.

Jeppe Aakjær

Blåbæk vandmølle

Peter Mønsted - I møllergården
(Billedet udlånt af Slagelse Museum.)

Blåbæk vandmølle ved Fakse er et ganske særpræget miljø.

Vejen forbi møllen er lagt på selve dæmningen, så man på den ene side har mølledammen og på den anden side møllegården.

Gårdens bygninger er fra omkring 1800 og når man kommer ind på selve gårdspladsen, bemærker man to store trapper, lavet af møllesten.

Foruden at være et smukt og historisk interessant sted, så er Blåbæk vandmølle en af de få vandmøller, der endnu kan male korn.

I de gode gamle dage var der mølletvang, bønderne skulle have deres korn malet på en bestemt mølle, og private møller var ulovlige. Derfor opstod der også megen mistro til møllerne. De skulle have deres andel af kornet for at male det, og man sagde at møllerne toldede. Onde tunger ville dengang vide, at hvis en pige var kommet i ulykke, så kunne hun genfinde det tabte, hvis hun tog et bad i en ærlig møllers dam!

Blåbæk vandmølle er kendt i historien fra 1472. Den fik sit vand fra Fakse å, men da der ofte var strid om hvor højt mølleren måtte lade vandet stå i dammen om sommeren, og møllens kapacitet efterhånden ikke kunne klare den stigende kornproduktion, fik møller Schrøder i 1828 opført en stor hollandsk vindmølle på bakken lige nord for møllegården.

Blåbæk vandmølle har to overfaldshjul, hvoraf det ene trækker kværne og valsestole i mølleriet, mens det andet tidligere har trukket rundsav og tærskværk.

Vandmøllerne er grundlaget for industrien.

Vi kender vandmøllerne fra oldtiden. I middelalderen var det små skvatmøller, hvor akselen stod lodret og møllehjulet nærmest var en propel i vandet. Efterhånden udvikledes de store

vandmøller, især i 1700-tallet, da man lærte af den hollandske vindmøllers konstruktion i gangværket.

Vandmøllen var hovedenergikilden indtil dampmaskinen vandt frem. Industrien var anlagt, og det var behovet for mere kraft end vandet kunne give, at dampmaskinen blev udviklet.

Blåbæk vandmølle ejes idag af møller og gårdejer Holger Nielsen, der er gift med Inger Nielsen, og møllen er hendes hjem. Blåbæk vandmølle er også en slægtsgård, og den 12. juli besøger Dansk Slægtsgårdsforenings kreds Sjælland-Syd bl. a. Blåbæk vandmølle, hvor møller Holger Nielsen sætter gang i mølleriet.

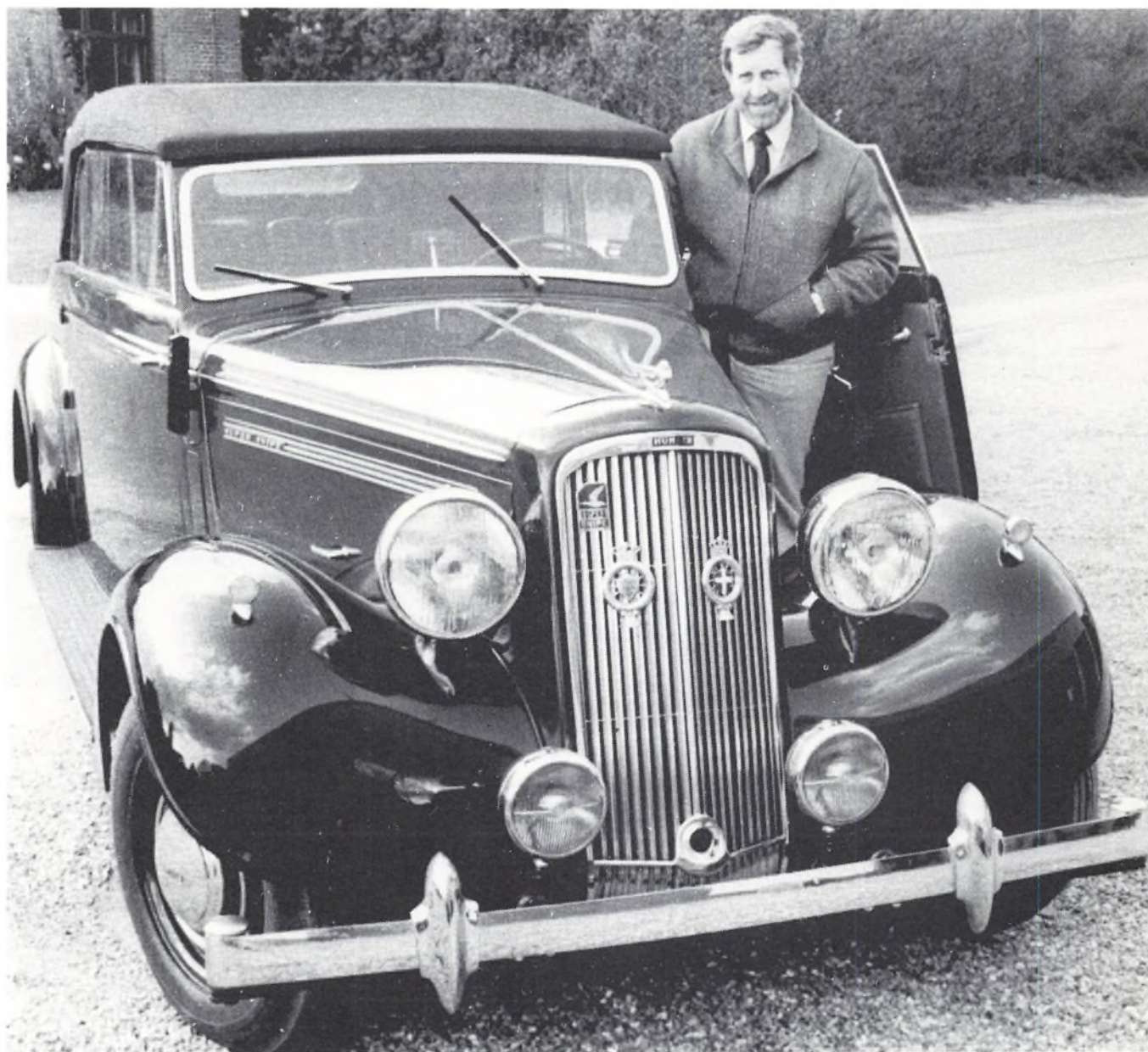
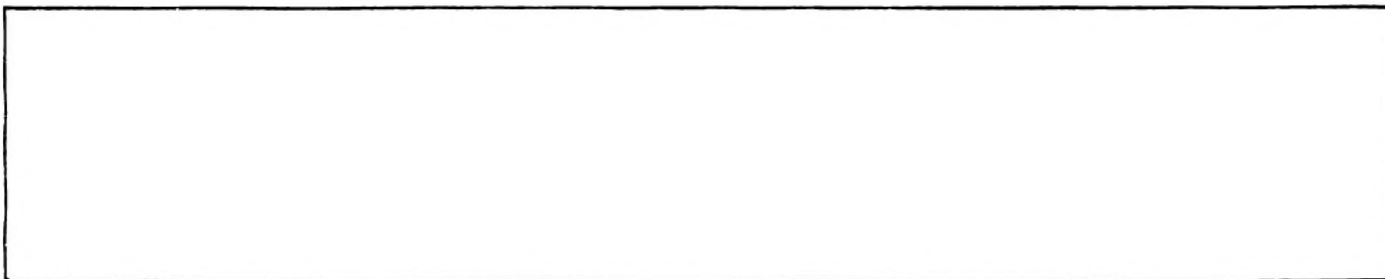
Vandmøllen ejedes tidligere af Rosendal gods, men både vind- og vandmøllen blev solgt fra. Sidenhen er vindmøllen blevet købt af Rosendal gods, der har ofret meget på dens vedligeholdelse.

Derimod vedligeholdes vandmøllen af Inger og Holger Nielsen, og man har forståelsen for at bevare det særegne miljø.

Traditionen tillægger egnen ved Blåbæk mølle, som stedet hvor Christian Winther fik inspiration til »Hjortens flugt«, da han jævnligt passerede stedet på sine rejser til sin moder på Lolland.

Kunstmaleren Peter Mønsted har ligesom Christian Winther gjort sit til at uddødeliggøre Blåbæk mølle. Hans maleri »I Møllegården«, der er gengivet herover - findes i talrige reproduktioner, men det er kun de færreste kendt, at det er Blåbæk mølle man ser.

Det færdige maleri kom på Charlottenborg, hvor dronning Alexandrine begejstredes for motivet og erhvervede det til Amalienborg.

Formandens nye bil!

Vor landsformand - Carl Martin Christensen, der i perioden 1984-1987 gjorde gavn i Folketinget, var selvfølgelig også med i valgekampen 10. maj i år.

Inspireret af valgets hovedtema og den historiske dato i valgekampen, havde Carl Martin Christensen lånt den bil, som general Montgomery kørte i, da han efter befrielsen var i Danmark.

Bilen er en Humber og tilhører teglværksejer Jørgen Strøjer Hansen, Vedstårup Teglværk ved Assens.